

Polona Šega
**Pritožbe nad krošnjariji na Slovenskem med svetovnimi
vojnama**

Članek obravnava pritožbe proti krošnjarijem na Slovenskem, ki so jih Zbornici za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani pošiljali posamezni trgovci in njihova interesna združenja med svetovnimi vojnama in jih hrani Arhiv Republike Slovenije v Ljubljani. Trgovci so krošnjarijem, njihovi močni konkurenci, očitali prekrške v pravnem, političnem, zdravstvenem in moralnem pogledu.

The article focuses on complaints against peddlers in Slovenia which in the period between World Wars I and II were forwarded to the Chamber of Commerce, Trade and Industry in Ljubljana. These complaints, kept at the Republic of Slovenia Archives in Ljubljana, had been written by individual merchants or their associations and concerned legal, political, health and moral violations by peddlers who were their strong competitors.

Krošnjarije kot družbenopoklicno skupino opredeljuje prodaja blaga in v manjši meri opravljanje različnih storitev od hiše do hiše, iz kraja v kraj brez stalnega delovnega mesta. Prihajali so do potencialnih strank, še preden so te pomislile na nakup blaga oziroma še preden so se same odpravile do najbližje (lahko dejansko tudi zelo oddaljene) trgovine. Krošnjariji so jim tako prišli nasproti in med drugim tudi s tem pomenili močno konkurenco trgovcem, prodajalcem s stalnim prodajnim mestom. Kot poročajo časopisni članki v Trgovskem listu¹ in arhivsko gradivo za čas med svetovnimi vojnama,² so trgovci to konkurenco, v nekaterih primerih lahko tudi nelojalno, le težko prenašali. Zbornica za trgovino, obrt in industrijo je pritožbe posameznih trgovcev ali trgovskih združenj prejemale vse do 2. svetovne vojne.

---

¹ Npr. Novi načrt pravilnika o krošnjarstvu odpira krošnjarstvu vrata na stežaj, v: Trgovski list, 22, Ljubljana 1939, št. 50, str. 2; Protidraginjska uredba tudi za krošnjarije, v: Trgovski list, 22, Ljubljana 1939, št. 121, str. 1; Sleparije krošnjarijev se ne nehajo, v: Trgovski list, 23, Ljubljana 1940, št. 6, str. 1.

² TOI, fascikel 42, Arhiv Republike Slovenije.

Trgovci so opozarjali, da nekateri delujejo v obmejnih srezih, kar je bilo razen izjemam prepovedano. Menili so, da so obmejna območja med krošnjarji priljubljena zaradi bližine meje, čez katero naj bi pretihotapljali blago, in zaradi manjšega števila krošnjarjev in torej manjše konkurence. Nekatera sreska načelstva naj bi izdajala krošnjarska dovolila, ne da bi posebej navedla, da v obmejnih krajih ta ne veljajo. Nadalje so nasprotovali temu, da krošnjarji hodijo tudi po državnih uradih, kjer naj bi motili delo.

Poostritev nadzora nad krošnjarstvom so zahtevali zaradi trgovanja z blagom državnega monopola (npr. s saharinom), z blagom iz tujine (npr. z manufakturno) in z vtihotapljenim, ukradenim in nizkokakovostnim blagom. Obtoževali so jih, da prodajajo blago pod lažnimi znamkami. Največ je bilo pritožb nad krošnjarji z manufakturnim blagom, ki naj bi bilo nedovoljeno (tujega izvora itd.). Izdajatelj dovolila naj bi imel v mislih ročno izdelano blago, krošnjar pa kupljeno tkanino. Kot nepravilnost so omenjali, da tovarne sicer pripeljejo naročeno blago naročnikom s tovornim avtomobilom. Ker pa naročil ni bilo toliko, da bi vozilo v celoti izkoristili, naj bi v tovarni naložili še nenaročeno špecerijsko in kolonialno blago in ga prodajali na krošnjarski način.

Krošnjarstvo so po 1. svetovni vojni urejali krošnjarski patent iz leta 1852,³ odločba o krošnjarjenju iz leta 1925,⁴ uredba osrednje vlade iz leta 1928,⁵ z letom 1931 pa zakon o obrtih.⁶ Po patentu iz leta 1852 je bilo prepovedano krošnjariti s špecerijskim blagom in destiliranimi olji, s pijačami, sladkorjem, čokolado in drugimi sladkarijami, z mazili, obliži in kakršnimkoli zdravili za ljudi ali živali, s strupi, z živim srebrom in blagom, ki vsebuje živo srebro ali svinec, z anorganskimi kislinami, z dragimi kamni, zlatom in srebrom v kakršnikoli obliki, kovanci iz kakršnekoli kovine, z liturgičnimi oblačili, prti in drugimi tovrstnimi predmeti, z orožjem in strelivom, z loterijskimi srečkami in podobnimi lističi za sodelovanje pri igrah na srečo, z literarnimi in umetniškimi deli, kot so knjige, pesmi, koledarji, slike in kipi, ter s predmeti državnega monopola.⁷

Patent iz leta 1852 so istega leta povzele Novice, v uvodu pa zapisale: »Preden je ta postava prišla na dan, so se slišale zlo navskriž misli; eni so se poganjali za to, da naj bo kramarstvo po hišah (hausiranje) pripušeno, ker se ljudem po kmetih s tem vstreže, da jim kramarji na dom blaga prinesó, – drugi so mislili, da je bolje, če se ta kramaritev prepové, ker je že sedaj tako skoraj v vsaki vasi kramar, tedaj pohišnjiga kramarenja treba ni, in ker se marsikaj goljufije po tem zgodi.

Mi smo bili vedno *pervih* misel, ker se zares ljudem po deželi večkrat vstreže, ako se jim blago na dom prinese, – kar pa goljufanje vtiče, se ne smé soditi, da bi *v s i* taki bili, če ta ali uni ni pošten, kar se tudi v velikih kramarijah včasih primeri.

Da se pa kramarstvo po hišah ne privoli vsakimu, je prav, in zato je nova postava ...⁸ Novice so v nadaljevanju navedle pomembnejša določila patenta. Že sredi 19. stoletja so torej krošnjarstvu nekateri nasprotovali, očitki so se kasneje le še stopnjevali.

Zakon o obrtih iz leta 1931 je, podobno kot patent iz leta 1852, prepovedoval krošnjarjenje s predmeti državnega monopola, z državnimi in drugimi vrednostnimi papirji in loterijskimi srečkami, z blagom, kupljenim v tujini, s starinami, cunjami in

³ Kaiserliches Patent vom 4. September 1852, v: Allgemeines Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich, 252, Wien 1852, str. 1103–1108.

⁴ Gl. Rudolf Sterle (prireديل), Zakon o obrtih, v: Zakoni in uredbе, 33. zvezek, Ljubljana 1933, str. 135.

⁵ Gl. Uredbe osrednje vlade, 266., v: Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti, 10, Ljubljana, 7. avgusta 1928, str. 529–530.

⁶ Gl. R. Sterle, Zakon..., str. 133–139.

⁷ Kaiserliches Patent ..., str. 1103.

⁸ Nova postava za kramarstvo po hišah, v: Novice, 10, Ljubljana 1852, št. 104, str. 413.

kakršnimkoli odpadki, z zdravili in sanitetnim materialom, s strupi in sredstvi, ki vsebujejo strup, z alkoholnimi pijačami, z rudninskimi in drugimi lahkovnetljivimi olji in gorilnim alkoholom, z zlatimi, srebrnimi in platinastimi izdelki, žepnimi urami, staro zlatino in srebrnino, dragocenostmi, optičnimi inštrumenti itd., s kartami, z orožjem in kakršnimkoli strelivom, s prepovedanimi knjigami, brošurami in knjigami, ki izhajajo v nadaljevanjih.⁹

Po arhivskih podatkih je bilo leta 1937 na območju dravske banovine zabeleženih 250 krošnjarskih dovolil za krošnjarjenje z manufakturo, 494 za trgovanje z drugim blagom in 95 za rokodelske obrti brez lokala.¹⁰ Krošnjarsko blago je bilo tedaj poleg manufakture galanterijsko (vključno z igračkami) in mešano blago, obleke, pletenine, kape, nogavice, perilo, izdelki suhe robe, doma izdelane čipke, pletarski izdelki, domače platno, vezenine, krtače, rože, zelenje, cvetlična semena, knjige, kipi iz mavca, slike, senčniki za luči, nestrupena sredstva za pokončevanje mrčesa, dežniki, steklo, porcelan, namizni pribor, igle, milo, slaščice, južno in kandirano sadje. Navedena številka dovoljenj za rokodelske obrti brez lokala vključuje delo brusarjev, potujočih kinematografov, popraviljalcev dežnikov in kuhinjske posode, mlatenje z mlatilnim strojem in žaganje drv z motorno žago.

Poleg omenjenega so se med svetovnima vojnama kot krošnjarsko blago pojavljali lončena, keramična, steklena in emajlirana kuhinjska posoda, pozlačene verižice in ostali nakit, hrenovke, klobase, kruh, pecivo, kvas, špicerijsko blago, brezalkoholne pijače, mineralna voda, suho sadje, bučno olje, kis, arašidi, slamniki, obutev, vezalke, čistila za čevlje, premog, bosanske preproge, kovinsko orodje, copati, metle, krzno, vrvarski in ščetarški izdelki, kose, brusilni, steklenice, strup za miši in podgane, kostanj, poljski pridelki, izdelki iz konoplje, dišave, nabožne knjige, lepilo, naramnice, denarnice itd. Med prepovedanim blagom so se pojavljali saharin, vžigalni kamenčki, igralne karte, nežigosani vžigalniki, tobak, žgane pijače, vino in cigaretni papir. Obrtni zakon iz leta 1931 je prepovedal krošnjarjenje z zdravili, in vendar so nekateri prodajali zdravila za zobe, ki pa naj bi bila le gorilni špirit.¹¹

Trgovci so v pritožbah poudarjali, da krošnjarji nimajo urejenega dovoljenja ali ga sploh nimajo; da delujejo zunaj zakonsko dovoljenega delovnega časa, npr. ob nedeljah, oziroma tedaj, ko morajo biti trgovine zaprte. Nadalje naj bi prodajali na stojnicah, za kar bi morali v večini primerov imeti posebno dovoljenje.

Pritožbe, ohranjene v arhivskem gradivu, ki pa praviloma niso bile nikoli usmerjene proti krošnjarjem z izdelki domače obrti, so nasprotovale temu, da imajo krošnjarji pomočnike, da vozijo blago s kolesom, motornim kolesom ali avtomobilom, opozarjale so na to, da so premladi, da niso revni, ampak bogati ljudje, ki ne plačujejo davkov. Trgovci so opazili, da krošnjari vsakdo in ne le fizično nesposobni za drugo delo in prebivalci privilegiranih območij; da v savski banovini lažje izdajajo krošnjarska dovolila kot v dravski banovini, kjer so bile oblasti pri izdajanju dovolil strožje; da so nekateri sicer imeli pooblastilo, a ni bilo izdano v skladu s predpisi ali pa je bilo sploh ponarejeno; krošnjarsko knjižico naj bi si nekateri podaljševali sami.

Trgovci so menili, da so bili krošnjarji vprašljivi tudi z moralnega stališča. Sodelovali naj bi pri tatvinah, pretepih, se ukvarjali s tihotapstvom in razpečevali zdravju in morali

⁹ R. Sterle, Zakon ..., str. 137.

¹⁰ TOI, fascikel 42, mapa št. 18280 ex 1937, Arhiv Republike Slovenije.

¹¹ TOI, fascikel 42, spis št. 19630 ex 1937, Arhiv Republike Slovenije.

ZDRUŽENJE TRGOVCEV

za srez ljutomerski-gornjeradgonski

V LJUTOMERU

Štev. 765.

Sviteks, krošnjarstvo.

Ljutomer, dne 14. 11. 1936.

Zbornica za trgovino, obrt in industrijo,

Ljubljana.

Podpisano združenje predlaga v prigibu reklamne dopise tvrdke "Sviteks" v Mariboru, ki pripravlja očividno krošnjarstvo v velikem slogu, ker njen potnik ne bo prihajal samo z vzorci, ampak tudi že z blagom samimi. Združenje prosi, naj blagovoli naslov opozoriti pristojna mesta na delovanje te tvrdke ter preko kr. banske uprave pozvati sreska načelstva, da preprečijo krošnjarjenje z ostanki.

Predsednik :

«SVITEKS»

Najprikladnejša trgovina finih
tkanin najnovejših vzorcev

Ostanki

Pri nas dobite ostanke najnovejših modernih vzorcev za obleke, bluže, krila in okrasce v vseh barvah in kvalitetah po neverjetni nizki ceni

Obiščite nas in oglejte si našo veliko zalogo brezobvezno

S spoštovanjem

«SVITEKS»

Maribor, Ulica 10. oktobra 5

Ostanki

Ostanki

Pritožba Združenja trgovcev za srez ljutomerski-gornjeradgonski v Ljutomeru iz leta 1936 proti tovarni Sviteks, ki naj bi pripravljala prodajo ostankov blaga na krošnjarski način. Priložili so tudi reklamni list tovarne.

TOI, fascikel 42, mapa št. 16803 ex 1936,
Arhiv Republike Slovenije.

Sreskemu naćelstvu
v
Škofji Loki

Podpisani Alojzij Košenina mesarski
pomoinik pženjen pi 3. otrok brez stalnega
zagluška. Prosim Sresko naćelstvo v
Škofji Loki, da bi se mi prošnja uslišala
za krošnjařsko dovolilo za prodajo koe
in brusne kamenje. Prosim, da bi bila
moja prošnja uslišana.

Alojzij Košenina.

Zapjuna 17. 4. 1939.

NAĆELSTVO		НАЧЕЛСТВО	
SREZA ŠKOFJELOK		SREZA ŠKOFJELOK	
ENSOJA LOKA		ENSOJA LOKA	
Dne 17. IV. 1939			
Šifra	Šifra	Šifra	Šifra
4284	/		

Škofja Loka, dne 20. IV. 1939.

Predmet: Košenina Alojzij,
prošnja za dovolitev brez
poslovnega lokala za pro-
dajo koe in brusnih kamnov.

Zbornici za trgovino obrt in industrijo

Ljubljana.

s prošnjo za mišljenje, če bi bilo izdati zaproseno dovolilo.

Sreski naćelnik:

Kauč

Prošnja za krošnjařsko dovoljenje iz leta 1939.

TOI, fascikel 42, mapa št. 8031 ex 1939, Arhiv Republike Slovenije.

škodljive predmete.¹² V zadnjih letih pred 2. svetovno vojno je čedalje več pritožb nasprotovalo domnevni politični dejavnosti krošnjařjev, ki naj bi razširjali alarmantne in defetistične vesti. Združenje trgovcev za sreze Celje, Gornji Grad in Šmarje pri Jelšah v Celju je v dopisu Zbornici za trgovino, obrt in industrijo 9. januarja 1940 zapisalo: »Oblasti pa je treba prav posebno opozoriti še na to, da mnogi krošnjařji delujejo naravnost proti

¹² TOI, fascikel 42, spis št. 4065 ex 1930, Arhiv Republike Slovenije.

Zadava: Krošnjarstvo.

St. Štomž, 14. nov. 36,

Zbornici za trgovino, obrt in industrijo.

LjubljanaNajboljdušje si Vas dovoljnjem vprašati za nasvid
v sledeči zadevi:

Pod domo tedurne je v našem kraju prodajala
platno (lebo) v celih balah neka nemško govoreča
oseba, ki se je izdajala za belca. Blago je imela uvelo-
ženo v rokah ni je obiskovala samo trgovci, se osebe. Tu
res je pregovorila neko gospo, da je kupila platna za
več tisočakov na obroke, kateri bi se pričeli 1. jan.
Gospa je podpisala račun in dobila duplikat, ki
pa je brez tucun firme. Podrobnosti računa naj bi
dostila pravej ni tudi komu bi pošljala obroke (baje
v Zagreb) Do danes ni dobila še nič hi tudi ona se ni
palo dala za blago, ki se uha ja nedotaknjeno
pri uje. Pri trgovcih pa se je poverila, da je pla-
čala najmanj 20000 / prece / pride ji meter 70cm
znaka na tri 35. / Znamke je, Spinnerin.

Je taka vrsta krošnjarstva pri nas dovolj
ni je bi dovoljen tolikšen dobiček?

V pričakovanju vašega odgovora izročam

Iskrena znamka
za odgovor.

Z vabilnim spoštovanjem

St. Štomž iz me
trgovina
St. Štomž pri Ljubljani

Pritožba trgovca iz leta 1936 nad »neko nemško govorečo osebo«, ki je krošnjarila s platnom. Apor dopisa je prosil Zbornico za trgovino, obrt in industrijo za pojasnilo glede krošnjarstva in priložil znamki za odgovor.

TOI, fascikel 42, spis št. 16813 ex 1936, Arhiv Republike Slovenije.

državnim interesom. V novembru p. l. je bil eden teh ovaden pristojnemu sreskemu načelstvu, ker je javno v gostilni omalovaževal našo državo, na vse pretega pa hvalil druge države in se prav posebno ogreval za komuniste.¹³ V dopisu 16. januarja 1940 pa: »Tudi se je ugotovilo, da krošnjari prav pridno agitirajo za komunistično ureditev države in da najdejo med ljudstvom vnete poslušalce, posebno če jih poprej še prestrašijo z že omenjenimi poročili (tj. da se bliža druginja; da ne bo več mogoče kupiti blaga, ker so

¹³ TOI, fascikel 42, spis št. 604 ex 1940, Arhiv Republike Slovenije.

P.N.

Ljubljana, 12. maja 1936.

ZBORNICI ZA TRGOVINO OBRT IN INDUSTRIJO

v Ljubljani.

Podpisani, Franc Primožič, vljudno prosim za zaposlitev kot nadzorni organ nad nedovoljenim krošnjarstvom in opiram to svojo prošnjo na sledeča dejstva:

V nadzorniški in izsledniški službi sem dobro izurjen, ker sem služboval v žandarmariji, potem v vojaško tajni poročevalski službi in končno kot rešeršer pri informačnem oddelku Društva industrijcev in veletrgovcev v Ljubljani.

V žandarmarijski službi sem se seznanil z občnim državnim zakonikom, v vojaško poročevalni službi sem se izuril v spazovanju in izsledovanju, pri informačnem oddelku Društva industrijcev in veletrgovcev pa v trgovsko-poročevalski stroki.

Dovršil sem 5 razredov ljudske šole, 2 razreda Drž. obrtne šole in tečaj za nemščino.

Obvladam slovenski in srbohrvatski jezik v govoru in pisavi ter nemščino.

Rojen sem 7.7.1893 v Škofji Loki.

Službo nadzornika in izslednika bi lahko opravljal tako v Ljubljani kot na deželi, posebno pa v krajih Gorenjske, Notranjske in Dolenjske, ker poznam v teh predelih vsa sklonišča in tajna pota tihotarcev in njim sličnih ljudi, ter sem prepričan, da bi neverjeto mi službo opravljal z uspehom in v polno zadovoljstvo.

V pričakovanju blagohotne rešitve te moje prošnje, beležim

z odličnim strošovanjem:

Prošilec je bil nad leto dni naš stalni rešeršer za Ljubljano in okolico in je vse mu poverjene posle opravil v naše polno zadovoljstvo. Prepričani smo, da razpolaga tudi z vsemi lastnostmi, ki so potrebne za nadzorniško službo nad krošnjarstvom in ga zato toplo priporočamo. V svojem poslu je zanesljiv, vesten in vztrajen.

V Ljubljani, dne 12/5.1936.

Društva industrijcev in veletrgovcev
LJUBLJANA
Za tajništvo

Primožič Franc
Pravljica št. 78.

Prošnja Franca Primožiča za zaposlitev iz leta 1936. Izrazil je željo, da bi rad delal kot -nadzorni organ nad nedovoljenim krošnjarstvom-.

TOI, fascikel 42, spis št. 7584 ex 1936, Arhiv Republike Slovenije.

tovarne ustavile proizvodnjo; da bo zmanjšana vrednost denarja za 20 do 30 odstotkov itd., op. avt.).¹⁴ Na drugem mestu je isto združenje istega leta predlagalo, naj krošnjarjenje prepovedo tudi v srezih Celje in Šmarje pri Jelšah. Tu naj bi bilo veliko ljudi, ki so sicer

¹⁴ TOI, fascikel 42, spis št. 1181 ex 1940, Arhiv Republike Slovenije.

«naši državljani, mrzijo pa Jugoslavijo iz dna svoje nehvaležne duše».¹⁵ Krošnarji naj bi jim pomagali pri njihovem spletkarjenju ipd.

Združenje trgovcev za srez Logatec v Novi vasi pri Rakeku je v dopisu 28. avgusta 1940 opozarjalo: «Pripominjamo, da je naš srez poln vojaštva, obmejni objekti so sicer zastraženi, vendar obstoja bojazen, da bi kateri anacionalen tip izkoristil krošnjarsko legitimacijo v svrhu špijonaže.»¹⁶ Zapisalo je, da «krošnarji trosijo okrog kmečkih ljudi (s tem jih pridobe za svoj posel) neresnične alarmantne vesti, ki naš obmejni živelj do skrajnosti razburjajo. Poleg tega pa še goljufajo na debelo, pretiravajo s cenami, posebno sedaj, ko je posameznemu blagu težko določiti pravo ceno».¹⁶

Kot lahko razberemo iz omenjenega arhivskega gradiva, so bili kaznovani le redki. Dejanje je zastaralo, oblasti jih niso učinkovito preganjale, obsodbe ni bilo zaradi pomanjkanja prič in dokazov ali pa naj bi krošnarji priče podkupili. Tudi če so bili kaznovani, so bile kazni nizke in storilcev prekrška niso prizadele ali pa kaznovani preprosto ni plačal kazni. Sankcij ni bilo. Lahko pa so dobili samo ukor, ki ni imel nikakršnih posledic. Po obtožbah trgovcev naj bi bili žandarji premalo stimulirani za zasledovanje goljufivih krošnarjev ali pa naj bi bili celo povezani in prijateljevali z njimi.

Summary

Complaints against Peddlers in Slovenia between World Wars I and II

Peddlers, a profession which is defined by peddling goods or services from door to door, from one town to another with no permanent workplace, represented the target of severe attacks by merchants or their associations already in the 19th century and even more in the period between World Wars I and II. This is also evident from the preserved archival materials as well as articles in the *Trgovski list* (Merchant Newspaper) from that time. Complaints against those who were peddling handcrafted goods were infrequent; most complaints were directed against peddlers who were selling manufactured articles. According to the data in the archives in 1937 250 peddlers obtained permits for peddling manufactured goods, 494 for selling other articles, and 95 for selling handcrafted goods or services without their own working premises.

In their complaints merchants alleged that peddlers' permits were not in order, that they did not even own a permit, or that they had been forged; that they did not obey peddling decrees; that they were of doubtful moral standards since they had participated in thefts or fights, in smuggling and in selling harmful or morally objectionable articles. Complaints frequently asserted that peddlers worked along the borders which - aside from rare exceptions - was illegal. Merchants also resented the fact that peddlers were reputedly selling state monopoly articles, foreign goods or goods which had been smuggled, stolen or of poor quality. The article also lists the goods which according to the 1852 peddling patent and the 1931 trade law were forbidden by law. During the final years before the outbreak of World War II an increasing number of complaints referred to the alleged political activities of peddlers who were said to spread alarming and defetistic news, especially just before the war started.

Judging by the archival material peddlers were only rarely punished. Their actions fell under the statue of limitations, state authorities did not persecute them effectively enough, or there were no convictions due to the fact that there were no witnesses or proofs, or because the suspects had allegedly bribed the witnesses. Even if a peddler was punished the punishment was mild and did not hurt him or her much, or they simply did not pay their fines. According to merchants constables were either insufficiently payed to pursue the cheating peddlers, were on friendly terms with them or were even their accomplices.

¹⁵ TOI, fascikel 42, mapa št. 11291 ex 1940, Arhiv Republike Slovenije.

¹⁶ TOI, fascikel 42, mapa št. 16218 ex 1940, Arhiv Republike Slovenije.